

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здинок М.А.

викладач,

Стрийський коледж

Львівського національного аграрного університету

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

Інститут відшкодування збитків займає особливе місце серед форм цивільно – правової відповідальності і це обумовлено тим, що найбільш істотним і поширеним наслідком порушення майнових прав є саме заподіяння збитків. Зважаючи на таку пріоритетну значущість, варто з'ясувати за яких умов потерпіла особа має право обирати зазначений спосіб захисту для поновлення своїх порушених прав та яким чином визначати розмір заподіяних їй негативних наслідків.

Право на відшкодування збитків виникає в силу закону і у відповідності з ним: юридичною підставою є норма права, яка була порушена, а фактичною – наявність умов, які в сукупності становлять єдину підставу для можливості відшкодування збитків.

Основою настання відповідальності у формі відшкодування збитків є порушення суб'єктивних цивільних майнових прав; її загальною метою є відновлення порушеного права на основі принципу співрозмірності, а при її застосуванні не мають значення негативні наслідки з погляду впливу на суспільні інтереси. [4, с. 79]

В науковій літературі панує думка, що необхідними передумовами виникнення права на відшкодування збитків у потерпілої особи є наявність складу наступних обов'язкових умов: наявність збитків, протиправна поведінка боржника, причинно – наслідковий зв'язок між протиправністю і збитками та вина боржника.

Варто зауважити, що окремі науковці виділяють необхідними умовами договірної відповідальності порушення суб'єктивного права кредитора і протиправність поведінки несправного боржника, яка полягає у самому факті порушення договірного зобов'язання; такі ж умови як збитки, причинно – наслідковий зв'язок і вина є факультативними, оскільки їх наявність вимагається не завжди [9, с. 10].

Думається, що така позиція є суперечливою, позаяк з положень Цивільного кодексу України випливає обов'язкова наявність цих умов для виникнення можливості відшкодування збитків. Доцільно зауважити,

що суди при розгляді справ про відшкодування збитків в обов'язковому порядку з'ясовують наявність вищезазначених умов для прийняття законного і обґрунтованого рішення. Для прикладу, Вищий Господарський суд України у постанові від 23.01.2008р. у справі №13/99 відмовив в задоволенні касаційної скарги, оскільки позивачем не надано доказів неможливості реалізації продукції у подальшому, а отже, позивач може одержати відповідний прибуток у майбутньому. Крім того, суд дійшов висновку, що твердження позивача про наявність причинно-наслідкового зв'язку між одержанням продукції та пониженням темпу реалізації товару не є переконливим [6].

Загалом всі передумови виникнення права на відшкодування збитків в цивілістичній літературі прийнято поділяти на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних належать протиправна поведінка та причинно – наслідковий зв'язок та наслідки у вигляді заподіяних збитків; до суб'єктивних – вина боржника [8, с. 343].

Протиправність поведінки займає домінуюче місце в системі юридично значимих обставин, які, як зазначалось, утворюють склад цивільного правопорушення. Така субординація має скоріше процесуальний, аніж матеріальний характер і проявляється, зокрема, у послідовності встановлення та доведення зазначених елементів [3, с. 483].

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що за відсутності протиправного діяння не може йти мова про ані про збитки, які підлягають відшкодуванню, ані про причинний зв'язок, ані про вину. Відсутність протиправної поведінки повністю звільняє особу від обов'язку відшкодувати завдані збитки, якщо інше прямо не передбачено законом.

Протиправною вважається поведінка, яка порушує суб'єктивні цивільні права в результаті порушення особою об'єктивних норм права, тобто, для визначення протиправності обов'язковою є наявність двох критеріїв в сукупності: по – перше, порушення суб'єктивного права особи, тобто фактичне порушення її майнових чи особистих немайнових прав; по – друге – порушення правових норм або правил поведінки, які закріплюються сторонами в договорі.

Наступною умовою цивільно – правової відповідальності у формі відшкодування збитків є наявність причинно – наслідкового зв'язку. Проаналізувавши статтю 611 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що безперечно особа, яка порушила свої зобов'язання за договором, може нести відповідальність лише за наслідки, які спричинені таким порушенням.

Загалом в літературі вважається, що причинно – наслідковий зв'язок має об'єктивний характер, тобто не встановлюється людським розумом: він існує в суспільному житті, а людський розум лише пізнає, відображає його; це зв'язок між явищами природи або суспільного життя, при якому одне виступає як причина, інше – як наслідок [2, с. 876].

Розглядаючи питання причини і наслідку по відношенню до конкретного випадку, в переважній більшості проблем із встановленням взаємозв'язку між діянням боржника і результатом, який настав, не виникає (для прикладу, між діянням постачальника, який відвантажив скляний посуд без належної упаковки, і збитками покупця від наявності побитого посуду), проте інколи встановлення співвідношення діяння з наслідками викликає значні утруднення: зазвичай це має місце тоді, коли між діянням і протиправними наслідками існують проміжні ланки, які можуть бути результатами інших, не пов'язаних з діяльністю боржника, діянь. В практичній площині – це питання факту, яке обов'язково має бути вирішене судом шляхом детальної оцінки усіх фактичних обставин, в тому числі результатів можливих експертиз [10, с. 29-30].

В науковій літературі пропонується вирішити таку проблему шляхом диференціації необхідних наслідків діянь боржника (ті, які завжди настають при вчиненні такого діяння) і випадкових наслідків (ті, які не пов'язані з діянням боржника) [1, с. 84-85].

Заподіяння збитків як наслідок протиправного діяння в судовій практиці визначають як шкідливий результат протиправної поведінки, дії чи бездіяльності [7].

Однією з найбільш дискусійних проблем залишається питання вини особи, яка не виконала договірною зобов'язання або виконала його неналежним чином. Так, в літературі більшість авторів визначає вину як психічне ставлення правопорушника до вчиненого ним діяння, а також результату, що настав [5, с. 47-48], проте окремі автори вважають, що суб'єктивний критерій, заснований на психологічній концепції, є абсолютно непридатним для такої форми договірної відповідальності як відшкодування збитків, а під виною в договірних відносинах слід розуміти невжиття стороною заходів, необхідних при такому ступені дбайливості й обачності, який вимагається від будь – якої особи відповідно до звичаїв майнового обороту та вимог, що зазвичай ставляться [9, с. 13].

Вина з точки зору цивільного права виражається у двох формах: умислу або необережності, які обумовили настання протиправного результату. Протиправність результату виражається в порушенні закону і права іншої особи, яке безпосередньо впливає з договору.

Умисел виражається в тому, що особа діє навмисно, тобто передбачає протиправний наслідок своєї поведінки за конкретних обставин і або бажає, або допускає його настання (наприклад, підрядник виконує роботу із відступленням від умов договору підряду), тоді як необережність полягає в тому, що особа або не передбачає наслідків своєї поведінки, хоча повинна їх передбачати, чи передбачає такі наслідки, однак легковажно розраховує, що вони не настануть (наприклад, наймодавець не попередив наймача про особливі властивості речі, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я чи майна

наймача або інших осіб, оскільки розраховував, що такі недоліки не спричинять негативних наслідків) [11, с. 238].

Отже, для реалізації потерпілою особою свого права на відшкодування збитків необхідна обов'язкова наявність юридичного складу – протиправної поведінки, настання негативних наслідків у вигляді збитків, причинно – наслідкового зв'язку між діями і заподіяними збитками та вини порушника. Лише після з'ясування наявності всіх зазначених обставин може ставитись питання про можливість відшкодування збитків, визначення їх складу та розміру.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б. С. Основания договорной ответственности социалистических организаций. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 84-86.
2. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. – С. – Пб.: Из-во «Юридический центр Пресс», 2006. – С. 876.
3. Белов В. А. Гражданское право. Общая часть. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – С. 483.
4. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: общие положения. – М., 1999. – С. 79.
5. Матвеев Г. К. Основание гражданско – правовой ответственности. – М., 1975. – С. 55; Иоффе О. С. ответственность по советскому гражданскому праву. – Л. – 1955. – С. 47-48.
6. Постанова Вищого Господарського суду України від 23.01.2008р. у справі №13/99.
7. Постанова Вищого Господарського суду України від 12.02.2007р. №55/14-06.
8. Синайский В. И. Русское гражданское право. – М.: Юрид. лит., 2002. – С. 343.
9. Ткачук А. А. Значення вини у відносинах за порушення договірних зобов'язань: автореф. Дис. к.ю.н. 12.00.03. – Одеса, 2002.
10. Цивільний кодекс України: науково – практичний коментар/ за ред. розробників проекту ЦК України. – К.: Істина, 2010. – С. 29-30.
11. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: Статут, 2005. – С. 238.

Красюк К.О.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота адвоката є багатогранною та всебічно наповненою спілкуванням з різними людьми (клієнтами, підзахисними, прокурорами, суддями тощо). Тому спілкування є дуже важливим та невід'ємним